

Newsletter

Ústav pro studium totalitních režimů

říjen | 2025

ústav pro studium
totalitních režimů

Obsah říjnového newsletteru

Úvodní slovo ředitele	4
ÚSTR otevře knihovnu a badatelnu	6
Badatel ÚSTR s hodností generála	9
Soudruh Pilný u soudu neuspěl	10
(Ne) Bezpečnost v Československu	13
Troje dveře do chrámu v nás	14
Paměť není samozřejmost	17
Pracovní list o komunismu	18
Justice jako pilíř režimu	21

Sny paměti Larisy Bogoraz	22
Ženy v disentu	25
Propagace komunismu je trestný čin	27
Kolektivizace v zemích sovětského bloku	28
Nezlomní a obětovaní VI.	31
Zahraniční konference	32
Letní škola o dezinformacích ve výuce	35
Žhavá minulost poprvé	36
Křest knihy Jen čtyři měsíce	39
ABS na festivalu Braník sobě	40
Plzeňské oběti komunistického režimu	43
Škola církevních a náboženských dějin	44
Média o nás	46

Vážení přátelé,

říjen v sobě nese tíhu i hloubku. Je časem vzpomínek na události, které formovaly naši moderní historii. Připomínáme si v něm nejen klíčové milníky – jako je vznik samostatného Československa 28. října 1918 – ale také události, které tento stát dramaticky proměnily a poznamenaly jeho občany přes Mnichov 1938, až po kulminaci komunistického režimu, jehož otisk zůstává ve společnosti stále přítomen.

Říjen je také měsícem, kdy si opakovaně uvědomujeme, že svoboda, demokracie a právní stát nejsou samozřejmostí, ale výsledkem historických zápasů, občanské odvahy i každodenní práce. Pro náš Ústav pro studium totalitních režimů je to rovněž období intenzivní práce, nových výzkumů, publikací a veřejných vystoupení, jimiž se snažíme přispět k porozumění dějinám totalitních režimů a jejich dopadům na dnešek.

Totalitní režimy 20. století zanechaly v naší společnosti stopy: v paměti jednotlivců, v institucích, ale i v každodenním jazyce a rozhodování. Naší rolí je tyto stopy odkrývat, analyzovat a sdílet s veřejností tak, aby z nich mohla čerpat nejen poučení, ale i motivaci ke kultivaci demokratické společnosti. V tomto duchu jsme se během uplynulého měsíce podíleli na celé řadě aktivit – od účasti na pietních akcích a připomínkách obětí totalitních režimů, přes výstavy a odborné semináře, až po rozvoj spolupráce s domácími i zahraničními partnery.

Děkuji Vám, že sledujete naši práci, podporujete ji a spolupodílíte se na zachování historické paměti, která je předpokladem demokratické budoucnosti...

Zdraví Vás

Ladislav Kudrna

ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů

ÚSTR otevře knihovnu a badatelnu

Ústav pro studium totalitních režimů rozšiřuje své působení v Paláci Archa. S prvním říjnovým dnem převezme do své správy 2. patro, přičemž v těchto prostorách započnou již na podzim stavebně-technické úpravy, jejichž výsledkem bude na jaře příštího roku obnovení řadu let nefungující Knihovny Jána Langoše a nové badatelny, která výrazně rozšíří služby poskytované veřejnosti, badatelům i studentům. Současně poběží práce na unikátní komparativní stálé expozici pro veřejnost, reflektující období nacismu a komunismu.

„Tento krok vnímáme jako zásadní rozšíření našeho institucionálního zázemí, které nám umožní dále rozvíjet odbornou činnost. Knihovna Jána Langoše bude sloužit nejen jako odborné pracoviště s rozsáhlým fondem odborné literatury k období totalitních režimů, ale i jako otevřený prostor pro veřejnost – včetně studentů, pedagogů či žurnalistů. Nová badatelna zároveň nabídne moderní a důstojné zázemí pro práci s archivními dokumenty, včetně digitálních přístupů k vybraným fondům. A konečně, poprvé ve své historii otevře ÚSTR moderní, stálou expozici, komparativní k období obou totalit 20. století,“ prozrazuje ředitel ÚSTR Ladislav Kudrna.

Zahájení provozu v nových prostorách se předpokládá v březnu 2026. Po otevření knihovny a badatelny se Palác Archa tak stane nejen pracovištěm ÚSTR, ale i otevřeným místem dialogu o historii, demokracii a paměti.

Badatel ÚSTR s hodností generála

U příležitosti státního svátku 28. října by měl být jmenován brigádním generálem badatel Ústavu pro studium totalitních režimů Bc. František Stárek. Vyplývá to z návrhu, který v těchto dnech projednává vláda ČR. O povýšení pak rozhoduje prezident.

Dokument někdejšímu disidentu a politickému vězni komunistického režimu Stárkovi přiznává významné zásluhy na tom, že se v čerstvě demokratických poměrech povedlo ustavit standardní kontrarozvědnou zpravodajskou službu. František Stárek, známý z dob disentu pod přezdívkou „Čuñas“, se během kariéry u BIS pohyboval neustále v řídicích pozicích a jak stojí v dokumentu: „... při výkonu služby dosahoval dlouhodobě vynikajících výsledků“. Ze služby, do které nastoupil už v roce 1990, odešel v roce 2007 na vlastní žádost v hodnosti plukovníka.

Od té doby působí František Stárek „Čuñas“ v Ústavu pro studium totalitních režimů. Je spoluautorem řady knih, publikací a výstav, pravidelně přednáší na konferencích a účastní se besed a přednášek na školách a univerzitách po celé republice.

Soudruh Pilný u soudu neuspěl

Přední funkcionáři minulého režimu mají od března 2024 krácený starobní důchod. Na tomto zákonném opatření se ve velké míře podílel také Ústav pro studium totalitních režimů, který vypracoval seznam lidí, jichž se to týká.

To se dotčeným „soudruhům“ nelíbí a někteří se v této věci obrátili i na soud. Jako například Pavel Pilný, bývalý vedoucí tajemník brněnských komunistů. Městský soud v Praze jeho žalobu zamítl a odmítl také problém předložit Ústavnímu soudu. S kasační stížností nyní Pilný neuspěl ani u Nejvyššího správního soudu. Podle vyjádření soudu je úprava, která se vztahuje na čelné představitele komunistického režimu, legitimní součástí vyrovnání se s minulostí.

Pilnému (81), který za minulého režimu veřejně prosazoval názor, že děti „politicky nespolehlivých“ lidí nemají studovat na středních a vysokých školách, všechny opoziční skupiny považoval za nepřátele a navrhoval také opakované uvěznění Václava Havla, klesla po loňských úpravách penze o 600 korun měsíčně. Pilný se nyní ještě může se stížností obrátit na Ústavní soud.

PILNÝ Pavel*** 5. července 1944 Chrudim**

elektrikář, vedoucí tajemník MěV KSČ v Brně,
člen výboru pro stranickou práci v ČSR, podnikatel

Pocházel z chrudimského dělnického prostředí, jeho otec byl členem KSČ. Po absolvování základní školy v roce 1959 nastoupil na elektrikářské učiliště. Následně se živil jako elektrikář v podnicích Východočeské cukrovary Hrochův Týnec a Východočeské lihovary Chrudim. Již jako osmnáctiletý vstoupil v dubnu 1963 do KSČ. Základní vojenskou službu si odbyl v letech 1963–1965 jako spojař u 7. sušické brigády Pohraniční stráže.

Na dráhu profesionálního politika vstoupil v roce 1969. Po ukončení roční odborné střední školy se stal politickým pracovníkem OV KSČ Chrudim, kde působil až do roku 1975. V letech 1970–1972 předsedal i chrudimskému OV SSM a byl též členem předsednictva OV NF. O jeho tehdejší ryze normalizačním smýšlení svědčí například článek „Proč to otevřeně neříci?“ publikovaný v červenci 1974 v časopisu *Tribuna*. Pilný v něm hájil zamezování studia na středních a vysokých školách potomkům „politicky nespolehlivých“ rodičů. Rodinné zázemí dle jeho tvrzení předurčovalo, že z dětí osob nesouhlasících s linií strany se nikdy nestanou lidé oddaní socialistické společnosti. Doporučoval, aby režim otevřeně přiznal, že při přijímání ke studiu hraje významnou roli i „třídní hledisko“. V té souvislosti kritizoval vývoj v roce 1968, jímž ospravedlňoval diskriminaci dětí někdejších stoupenců reforem.

Perspektivu dalšího posunu ve stranické hierarchii Pilnému otevřelo dálkové studium na Vysoké škole politické při ÚV KSČ. Titul RSDr. získal v roce 1976. Následujících devět let působil jako politický pracovník odboru kádrové práce politicko-organizačního oddělení ÚV KSČ, podílel se též na přípravě podkladů pro jednání orgánů ÚV KSČ. V roce 1983 obdržel státní Vyznamenání Za vynikající práci. Na ÚV KSČ Pilný působil i v druhé polovině osmé dekády, kdy v rozmezí let 1984–1988 zastával pozici instruktora pro krajské výbory strany. V roce 1987 byl rovněž vyslán na měsíční studium na Akademii společenských věd při ÚV KSSS. O rok později získal post vedoucího tajemníka MěV KSČ v Brně a zároveň se stal členem předsednictva jihomoravského krajského výboru strany.

Zveme na konferenci

(Ne) Bezpečnost v Československu

Kriminalita, zločin,
nehody v letech 1945 - 1992

1. - 2. října 2025
České Budějovice

Jihočeské
muzeum
v Českých Budějovicích

(Ne) Bezpečnost v Československu

Ve dnech 1. a 2. října 2025 se v budově Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (Dukelská 242/1) uskuteční další ročník odborné historické konference, kterou společně pořádají Ústav pro studium totalitních režimů, Státní oblastní archiv v Třeboni a Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.

Téma letošního ročníku prozrazuje již název *(Ne) Bezpečnost v Československu 1945–1992*. Konference se zaměří na bezpečnostní složky a s nimi spojené společenské, právní i každodenní fenomény – vývoj a činnost bezpečnostních institucí, kriminalitu a její proměny, hospodářské delikty, pašování, prostituci, toxikologii, ale také na širší otázky justice, výkonu trestu, penitenciární a postpenitenciární péče či vnímání bezpečnosti ve veřejném prostoru v různých obdobích poválečných dějin. Významnou roli budou hrát rovněž příspěvky s regionální tematikou a případovými studii. Kurátor sbírkového fondu Jihočeského muzea a garant akce Jiří Petráš k tomu říká:

„Chceme ukázat, jak se lišilo vnímání bezpečnosti v různých obdobích i regionech, a zároveň vytvořit prostor pro odbornou diskusi nad tím, jak bezpečnostní aparáty utvářely život jednotlivců i celé společnosti.“

Troje dveře do chrámu v nás

Rodinná historie nejvýznamnějšího českého symbolisty Františka Bílka zůstávala doposud stranou odborného zájmu. Historik Martin Jindra z Ústavu pro studium totalitních režimů v průběhu deseti let uskutečnil detailní výzkum v tuzemských a zahraničních archivech, aby tento dluh splatil. Výsledkem je podrobně zpracované téma osudů Bílkovy rodiny, které se odvíjí na pozadí třeskutého 20. století. Kniha přináší nové poznatky, týkající se okolností, ovlivňujících v posledním období umělcova života některá jeho stěžejní díla i jeho samotného. Podrobně a nově je zde zpracováno i jeho specifické postavení mezi protektorátními výtvarnými umělci.

Knihu *Troje dveře do chrámu v nás* s podtitulem *Symbolista František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století* vydává Ústav pro studium totalitních režimů s Galerií hlavního města Prahy. Zveme zároveň na křest této výjimečné knihy, který proběhne v úterý 30. září 2025 od 18.00 h přímo v prostorách slavné Bílkovy vily v Praze (Mickiewiczova 1, Praha 6 - Hradčany).

TROJE DVEŘE DO CHRÁMU V NÁS
Symbolista František Bílek a jeho rodina
v osidlech 20. století

Martin Jindra

Paměť není samozřejmost

Počátkem letošního května se předsedou Rady Ústavu pro studium totalitních režimů stal historik a vysokoškolský učitel Jiří Mihola. Zvolen byl jednomyslně. V rozhovoru přibližuje své priority, vizi pro činnost ÚSTR a hodnotu historické paměti v dnešní společnosti i o tom, proč má smysl připomínat si znovu a znovu 20. století:

„V Radě ÚSTR pracuji přes dva a půl roku. Za tu dobu se Rada hodně proměnila (...) Zatímco v prvních dvou letech byla znát zkušenost i autorita předsedy Eduarda Stehlíka, po proměně složení Rady pracujeme více týmově a konsenzuálně. Každopádně mi ty první dva roky daly mnoho zkušeností a jakkoli Rady probíhaly v souladu, skoro bezproblémově z hlediska hlasování, nedá se říct, že by byly jednoduché z hlediska materiálu a problémů, které se na nich řešily.“

Jaké jsou Vaše hlavní priority v čele Rady?

„Především chci podpořit odbornou nezávislost ÚSTR a zajistit, aby jeho činnost byla otevřená veřejnosti a vnímána jako důvěryhodná. Důležité je také posilovat prestiž Ústavu nejen mezi historiky, ale i ve veřejném prostoru. ÚSTR hraje zásadní roli v uchovávání paměti národa, a proto je důležité, aby jeho práce byla transparentní a kvalitní.“

Pracovní list o komunismu

Oddělení občanského vzdělávání ÚSTR nabízí učitelům základních a středních škol vedle řady seminářů a workshopů také pracovní listy, jež pomáhají zapojit žáky do výuky a podporují kritické myšlení. Nově mohou ze seznamu volit také pracovní list *Komunismus jako nástroj neomezené moci a manipulace*.

Jeho cílem je rozvíjet výuku o komunistické totalitě. Přibližuje základní ideologická východiska komunismu, způsoby manipulace a propagandy i konkrétní projevy totalitní moci. Pracovní list připravili pracovníci Ústavu pro studium totalitních režimů ve spolupráci se společností 3Kino – odborný didaktik Jan Samohýl, historik Jan Kalous a režisér Vavřinec Menšl.

ÚSTR s 3Kino spolupracuje dlouhodobě na vzdělávacím programu 3Kino EduFilm, v němž propojuje filmové projekce s diskusí mezi studenty a odborníky. K vybraným filmům vznikají doprovodné pracovní listy, které pomáhají učitelům začlenit film do výuky jako nástroj reflexe historických a společenských témat.

Komunismus jako nástroj neomezené moci a manipulace

ústava pro studium
totalitních režimů

www.3kino.cz
www.ustrcr.cz

3KINO
EDU
FILM

Projektová hodina
s pracovním listem pro dějepis
a společenskovední předměty

Autoři edukačního materiálu:
Jan Samohýl / Vavřinec Menšíl / Jan Kalous

Edukační materiál mapuje základní myšlenkové východiska komunistické ideologie, její způsoby manipulace a propagandy, a také projevy tohoto totalitního režimu. Je určen především pro druhý a třetí stupeň škol. Cílem tohoto pracovního listu je doplnit a rozvíjet programy s tematikou komunistické totality.

3Kino EduFilm je vzdělávací program pro školy, který propojuje audiovizuální zážitek s otevřenou diskusí mezi studenty a odborníky na dané téma.

1. Rozbor textu

Úkol – forma (10 minut):

na začátku hodiny pedagog krátce uvede téma. Poté si žáci samostatně přečtou ukázkou textů s komentáři a následně učitel moderuje úvodní debatu. Do jaké podoby se měl podle Lenina stát transformovat? Co si Lenin myslel o parlamentu? Jakým způsobem má podle něj dojít ke společenské změně? Jak měla společnost vypadat v éře socialismu?

Zdroj: Wikimedia Commons

Vladimír Iljič Lenin (1870–1924)

byl komunistický revolucionář a politik, vůdce bolševické strany, první předseda vlády sovětského Ruska a následně Sovětského svazu (1917–1924) a člověk, který má na svědomí miliony lidských životů. Leninova koncepce státu je představena v díle nazvaném *Stát a revoluce* s podtitulem *Učení marxismu o státu a úlohy proletariátu v revoluci* (1917).

Lenin rozhodně odmítá parlamentní cestu k uchopení moci. Očistnou pro společnost je pouze a jediné násilná revoluce, a k té je plně předurčen proletariát. Lenin řekl: „**Stát je zvláštní organizace moci, je to organizace násilí k potlačování určitých tříd. Kterou třídu musí však potlačovat proletariát? Samozřejmě, že jen vykořisťovatelskou třídu, tj. buržoazii.**“ O roli parlamentu měl Lenin zcela vyhraněný názor: „**V parlamentech všichni jen žvaní, aby prostý lid vodlil za nos.**“ Odpor ve společnosti při zavádění diktatury proletariátu je nutné podle Lenina zlomit násilím. Násilí jako takové je nezbytně nutné! Lenin konstatoval: „**Teprve v komunistické společnosti, až odpor kapitalistů bude naprosto zlomen, až kapitalisté zmizí, až nebude tříd..., teprve pak zmizí stát a bude se moci mluvit o svobodě.**“ V první fázi komunismu – v socialismu – dojde

k vyvlastnění výrobních prostředků, které se stanou majetkem celé společnosti. Každý, kdo bude pracovat, obdrží potvrzení, na jehož základě si vyzvedne příslušnou odměnu. Každý dostane tolik, kolik si zaslouží. Podle Lenina teprve socialismem začne rychlý, skutečný, masový postup kupředu za účasti většiny obyvatelstva. Lenin předpokládal, že stát jako takový odumře. Znamenalo by to, že by zanikla armáda, policie, peníze, zmizela by byrokracie a tím i kontrola. Lenin vysvětlil: „**Celá společnost bude jedinou kanceláří a jedinou továrnou, bude v ní rovnost v práci i rovnost v platech.**“

Ze sbírky nedatovaných dopisů (1918):

„**Ochraňovat naši mladou republiku zavedením a prováděním tvrdých opatření (...), odstranit všechny viníky a podezřelé nebo ty, kteří by mohli být podezřelí, dát do koncentračních táborů (...), vytvořit rudý teror, potrestat smrtí všechny osoby pokládané za vinné a členy jejich rodin dát do koncentračních táborů k tomu účelu zřízených.**“

2. Analýza archivních fotografií

Úkol – forma (10 minut):

tento úkol mohou žáci zpracovávat ve dvojicích. Prohlédnou si archivní fotografie a s použitím internetu uvedou osobnosti na fotografiích. Zároveň zjišťují, o jakou událost se jedná a na jakém místě proběhla. Který z těchto snímků zachycuje skutečnost, a který a proč byl později upraven? Následně s pomocí pedagoga mohou diskutovat nad tématem politických manipulací a propagandy.

Zdroj: ČTK

3. Diskuze k videu

Úkol – forma (10 minut):

žáci si společně poslechnou ukázkou a učitel následně moderuje diskusi. Jaké ideologické formulace, manipulace a lži v projevu zazněly? Na jakou emotivní strunu prokurátor Urválek hraje? Jakou roli v jeho projevu hraje lid, masa?

Prokurátor Urválek v procesu s Rudolfem Slánským

Josef Urválek (1910–1979) byl právník a prokurátor, po komunistickém puči v únoru 1948 vedl státní zastupitelství v Českých Budějovicích a v únoru 1949 stanul v čele zdejší krajské prokuratury. Od té doby byl pravidelně povoláván ke Státnímu soudu k procesům celostátního významu (Milada Horáková, Rudolf Slánský). V politických procesech na začátku 50. let hrál významnou roli při zmaření mnoha životů. Poslechněte si jeho plamenný projev během procesu s Rudolfem Slánským, ve kterém figuroval jako hlavní žalobce.

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/8233-prokurator-urvalek-v-procesu-se-slanskym>

Zdroj: ČT edu

Dovolujeme si vás pozvat
na mezinárodní konferenci pod záštitou předsedy
Ústavně-právního výboru Senátu PČR

ČESKOSLOVENSKÁ JUSTICE 1948–1989 jako pilíř režimu II.

v pondělí 13. října 2025 v 10 hodin
Palác Archa, Na Poříčí 1047/26, Praha

www.ustrcr.cz

 ústav pro studium
totalitních režimů

SENÁT
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Justice jako pilíř režimu

Pod záštitou předsedy Ústavně-právního výboru Senátu PČR proběhne v pondělí 13. října od 10.00 h mezinárodní konference *Československá justice 1948-1989 jako pilíř režimu*. Její letošní druhý ročník se v příspěvcích odborníků nejen z České republiky zaměří na roky 1948 až 1950, tedy první období budování totalitní justice. Právní historik a garant akce Kamil Nedvědický obsah akce upřesňuje:

„Zabývat se budeme tím, jak poměrně v krátkém období dvou let došlo k destrukci nezávislé justice, vytvoření převodní páky režimu, pod totální kontrolou stranického aparátu Komunistické strany Československa. Probírány budou jak konkrétní případy, tak i systémové otázky, problematika kádrů, výměna soudců, přípravy procesů, dopady na advokacii, role StB, přímé řízení ze strany KSČ, jednotliví aktéři atd.“

Jednodenní konference se koná v sídle Ústavu pro studium totalitních režimů v Paláci Archa (Na Poříčí 1047/26, Praha 1). Vstup je volný.

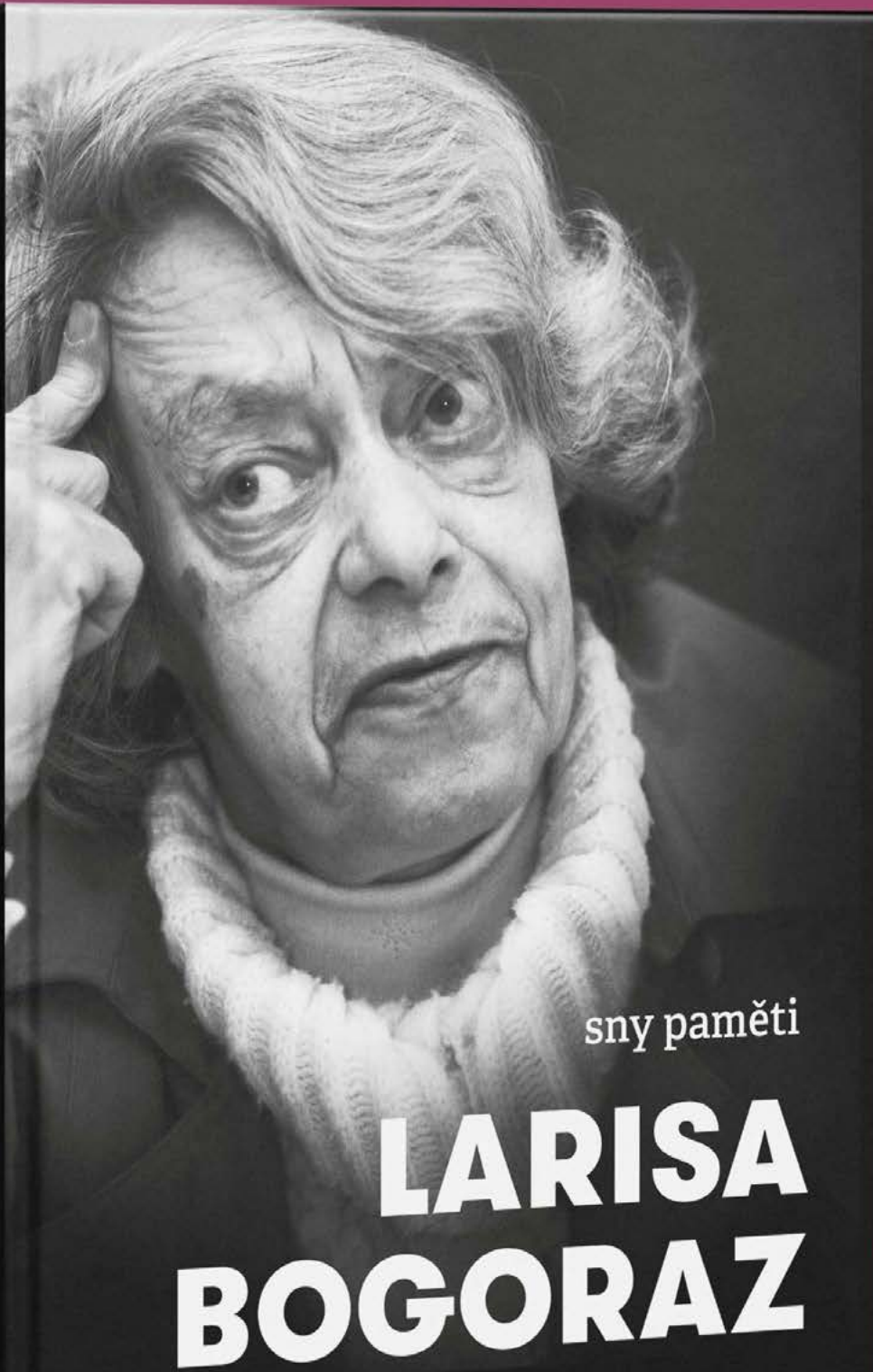
Sny paměti Larisy Bogoraz

Pouhé čtyři dny po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 protestovalo na Rudém náměstí osm sovětských občanů. Čím se lišili od mlčící většiny, že jim osud Československa nebyl lhostejný a neochromil je strach? Kdo byli tito lidé, jejichž několikaminutová demonstrace se stala inspirací i předmětem obdivu?

Kniha *Sny paměti* Larisy Bogoraz přibližuje okolnosti, rodinné dispozice i charakterové rysy, které tuto ženu, jednu z oněch osmi demonstrantů, nakonec dovedly do centra disidentského hnutí. Fragmenty jejích vzpomínek i texty psané k jiným příležitostem odkrývají v útržcích historii jejích předků, pevné vazby vznikající v mládí i zralá rozhodnutí tváří v tvář orgánům sovětské moci. Jejím prostřednictvím můžeme sledovat podmínky vazební věznice v Lefortově, cestu do sibiřského vyhnanství i osudy žen a dívek, s nimiž se autorka v době svého trestu setkala.

Kniha, kterou vydávají Ústav pro studium totalitních režimů a nakladatelství Torst, bude slavnostně představena 30. října od 19.00 h v Knihovně Václava Havla za účasti Alexandra Daniela, syna Larisy Bogoraz, a překladatelky Michaely Stoilovy.

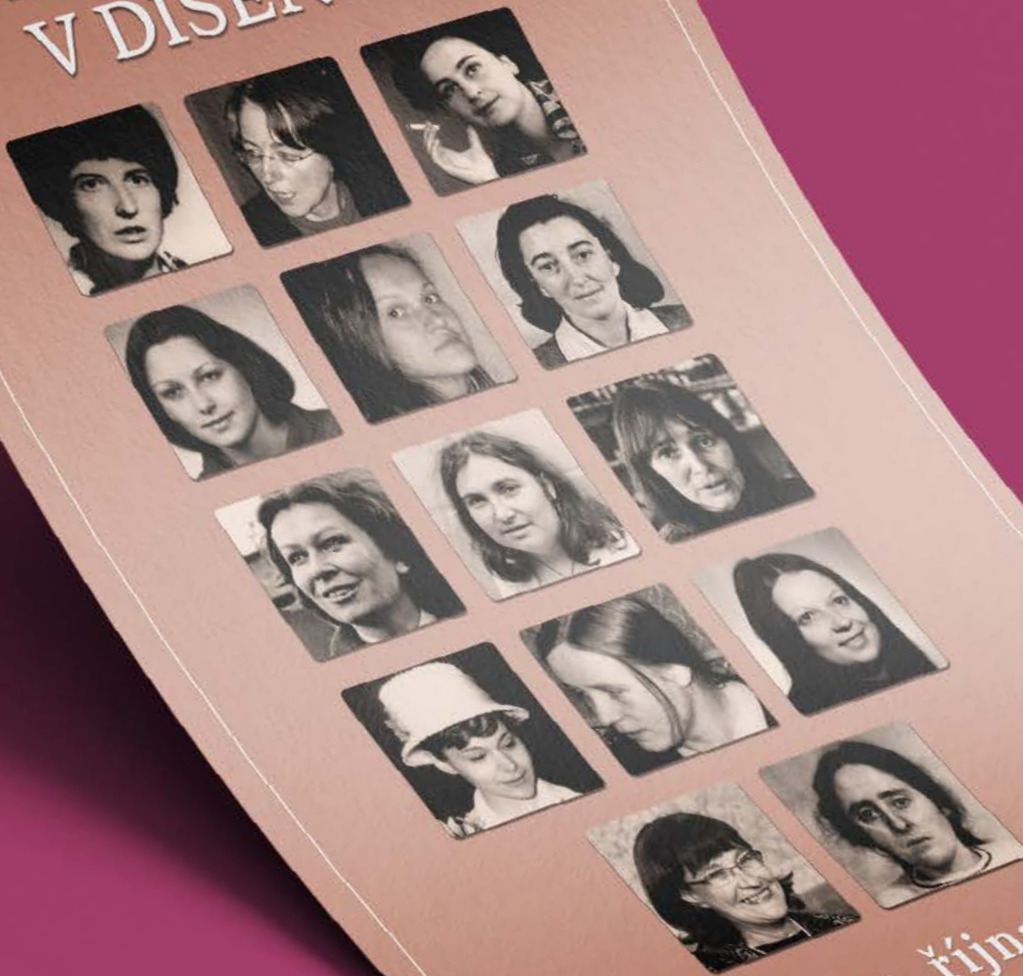

sny paměti

**LARISA
BOGORAZ**

ŽENY V DISENTU

středa 15. října 2025

Knihovna Václava Havla, Ostrovní 13, Praha 1

Ženy v disentu

Ve spolupráci Ústavu pro studium totalitních režimů a Knihovny Václava Havla se ve středu 15. října 2025 od 10.00 h uskuteční v prostorách knihovny (Ostrovní 13, Praha 1) již desáté pokračování konference, věnované fenoménu (nejen) československého undergroundu. Jubilejní ročník se bude zabývat opomíjeným tématem, a to postavením žen v prostředí disentu. Spočívala jejich role „pouze“ v tom, že se staraly o domácnost, pomáhaly rozšiřovat samizdatovou literaturu, případně zastoupily své uvězněné muže? Historik a garant akce Ladislav Kudrna k tomu poznamenává:

„Je to téma, které si dlouho žádalo větší pozornost. V historiografii i veřejném povědomí byly ženy v disentu často vnímány jen jako doprovodné postavy – partnerky významných disidentů, organizátorky bytových seminářů, „neformální opora“ mužského odporu. Ale to je pohled zjednodušený, neúplný a nespravedlivý. Archivní výzkumy, vzpomínky pamětnic i samizdatová tvorba nám ukazují úplně jiný obraz – ženy byly nositelkami vlastních myšlenek, iniciativ, kulturních i politických projektů. Chceme tímto konferenčním ročníkem přispět k hlubší a spravedlivější reflexi jejich role.“

Ústav pro studium totalitních režimů
a Muzeum paměti XX. století
pořádá besedu

APLIKACE ZMĚN TRESTNÍHO ZÁKONÍKU VE VĚCI PROPAGACE KOMUNISMU

20. října 2025
18 – 20 hod.

kino Atlas, Sokolovská 371/1

Diskutují: Jiří Línek, Ladislav Kudrna
a Martin Mejstřík
Moderuje: Kamil Nedvědický

M XX Muzeum paměti
XX. století
Ústav pro studium
totalitních režimů

Akce je otevřená veřejnosti, vstup je zdarma.
Pořadatelé doporučují včasný příchod z důvodu omezené kapacity sálu.

Propagace komunismu je trestný čin

V pražském kině Atlas (Sokolovská 371/1, Praha 8 – Karlín) se uskuteční veřejná beseda na téma *Jaká bude aplikace změn trestního zákoníku ve věci propagace komunismu?* Debata se zaměří na nové legislativní úpravy, které zpřesňují definici a postihy za veřejné schvalování, zlehčování nebo propagaci komunistických zločinů a myšlenek zavrženíhodné komunistické ideologie. Hosté z řad právníků, historiků a odborníků na trestní právo se budou věnovat otázkám, jak budou tyto změny v praxi uplatňovány, co znamenají pro veřejný diskurz a jakým způsobem se promítnou do posuzování výroků v médiích, na sociálních sítích či v rámci politického projevu.

Cílem besedy, kterou v pondělí 20. října od 18.00 h organizuje Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Muzeem paměti XX. století, je otevřít diskusi nad hranicemi svobody slova, právním vyrovnáním se s minulostí a aktuálními společenskými dopady těchto změn. Akce je určena pro širokou veřejnost, vstup je zdarma.

„Nová právní úprava je důležitým krokem k vyrovnání se s totalitní minulostí. Jde o jasný signál, že relativizace nebo obhajoba zločinů komunistického režimu a propagace komunistického učení, které vždy a všude vedlo k vraždění, násilí a nesvobodě, nemají v demokratické společnosti místo. Zároveň je však třeba vést odpovědnou debatu o tom, jak tyto změny aplikovat, aby byly v souladu se zásadami právního státu a svobody projevu,“ říká právní historik a moderátor akce Kamil Nedvědický z Ústavu pro studium totalitních režimů.

Kolektivizace v zemích sovětského bloku

Ústav pro studium totalitních režimů a Národní zemědělské muzeum pořádají mezinárodní vědeckou konferenci zaměřenou na vývoj zemědělství v zemích, které po 2. světové válce připadly do sféry vlivu SSSR, zůstaly za železnou oponou a podstoupily zkušenost násilné kolektivizace zemědělství pod taktovkou komunistických stran. Koná se ve dnech 22. – 23. října 2025 v Národním zemědělském muzeu (Kostelní 1300/44, Praha 7).

„Cílem konference je poskytnout prostor pro mezinárodní diskuzi o otázkách souvisejících s pochopením toho, jaká očekávání měli zemědělci po skončení druhé světové války a jak vnímali komunistickou ideologii, pro diskuzi o zásadních otázkách kolektivizace, o její násilné povaze i důsledcích, o osobitých projevech i obecně platných tendencích, o otázkách souvisejících s dopady kolektivizace na hospodářský vývoj, společenské proměny i osudy vybraných představitelů,“ říká historik a garant akce Jiří Urban z Ústavu pro studium totalitních režimů.

Zveme na konferenci

Kolektivizace zemědělství v zemích sovětské sféry vlivu

22.–23. října 2025

Národní zemědělské muzeum

VI. ROČNÍK FILMOVÉHO FESTIVALU
NEZLOMNÍ A OBĚTOVANÍ

ALTERNATIVNÍ KULTURA

V ČESKOSLOVENSKU A DALŠÍCH STÁTECH SOVĚTSKÉHO BLOKU

Muzeum paměti
XX. století

KINO ATLAS, PRAHA
4.—7.11.2025

Nezlomní a obětovaní VI.

Stejně jako loni i letos Ústav pro studium totalitních režimů spoluorganizuje s Muzeem paměti XX. století mezinárodní filmový festival *Nezlomní a obětovaní*. Tentokrát je program čtyřdenní přehlídky, která se koná již po šesté, věnován *Alternativní kultura v Československu a dalších státech sovětského bloku*.

Festival nabízí filmové projekce spojené s debatami, kterých se účastní historici a filmoví tvůrci. Dále jsou na programu promítání s workshopy pro školy, studentská soutěž, semináře s dobovými filmovými ukázkami apod. Místem konání festivalu je opět pražské klubové kino Atlas (Sokolovská 371/1, Praha 8 – Karlín), jehož sály budou přehlídce *Nezlomní a obětovaní* vyhrazeny od úterý 4. listopadu do pátku 7. listopadu 2025, kdy filmová přehlídka vyvrcholí závěrečným ceremoniálem s udílením cen.

Zahraniční konference

S příchodem podzimu se často ohlížíme za tím, co přinesla uplynulá sezóna. Nyní takové ohlédnutí nabízíme i my – a to doslova. Ústav pro studium totalitních režimů právě spustil nový on-line cyklus s názvem *Ohlédnutí*, jehož cílem je přinášet přehledná a čtivá shrnutí z významných konferencí, kterých se naši pracovníci účastní v České republice i v zahraničí.

Každé vydání *Ohlédnutí* nabídne čtenářům nejen informace o tématech jednotlivých konferencí, ale i pohled na českou účast, konkrétní příspěvky ÚSTR a kontext, do kterého byly zasazeny. Cílem je přiblížit, jakým způsobem se Česká republika podílí na mezinárodní výměně zkušeností v oblasti výzkumu, vzdělávání a uchovávání historické paměti. První díl zavede do Helsinek, kde se v červnu tohoto roku uskutečnila mezinárodní konference věnovaná otázkám přechodu k demokracii, evropské paměťové kultury a aktuálním výzvám spojeným s vyrovnáváním se s totalitní minulostí. ÚSTR zde prezentoval příspěvky zaměřené na vývoj české paměťové kultury, roli institucí při ochraně demokratických hodnot a význam mezinárodní spolupráce v oblasti historického vzdělávání. Publikovaný přehled nabízí nejen souhrn těchto příspěvků, ale i fotografie, odkazy a osobní reflexe účastníků.

Budeme rádi, když se k našemu ohlížení připojíte. Věříme, že nová série přispěje k lepší orientaci v současném dění v oboru a nabídne inspiraci i nový úhel pohledu na to, co se dnes ve skutečnosti odehrává.

Helsinské ohlédnutí

10. – 16. 6. 2025 Zástupci ÚSTR vystoupili na konferenci
v Helsinkách k 50. výročí Helsinského závěrečného aktu

ústav pro studium
totalitních režimů

www.ustrcr.cz
www.enrs.eu

Letní škola o dezinformacích ve výuce

Letošní již 16. pokračování *Letní školy pro učitele* se zaměřilo na aktuální a palčivé téma: dezinformace ve výuce moderních dějin, manipulace s historickými fakty a potřebu rozvoje mediální gramotnosti. Program se nesl ve znamení pestrého odborného i praktického zážitku – účastníci absolvovali přednášky, interaktivní workshopy, tematická filmová promítání i diskuzní panely. Pedagogové z různých koutů České republiky zde sdíleli své zkušenosti, získávali nové podněty pro výuku a diskutovali důležité výzvy, které aktuální společenské dění klade před výuku dějepisu a občanské výchovy. Vít Klepárník, garant akce za Ústav pro studium totalitních režimů akci zhodnotil slovy:

„V době, kdy ve veřejném prostoru čelíme mnohdy nevyváženým manipulativním výkladům historie, jsme učitelům nabídli nejen odborný obsah, ale i praktické nástroje, jak tato témata přinést do výuky srozumitelně a kriticky. Kritické myšlení je podle nás jedním z klíčových předpokladů vnitřní zralosti jednotlivce – a na jeho posilování jsme se soustředili.“

Žhavá minulost poprvé

V Paláci Archa ve čtvrtek 18. září 2025 odstartoval nový diskusní cyklus Ústavu pro studium totalitních režimů pod názvem *Žhavá minulost*. Cílem debat je vytvořit otevřený prostor pro dialog o historických tématech, která stále rezonují i v současnosti a ovlivňují společenské dění, veřejnou debatu i individuální postoje a stejně tak mají dopady na budoucí vývoj. První setkání proběhlo na téma *Antisionismus, Izrael a my*.

Aktuální téma hned napoprvé přilákalo do Paláce Archa desítky návštěvníků. Historik Ivo Cerman, který debatu moderoval, vyzdvihl potřebu mezigeneračního pohledu na židovskou zkušenost ve 20. a 21. století: od přeživší šoa přes disidentku normalizační éry až po aktivní hlas současné mladé generace. Michaela Vidláková, která zažila věznění nacistickým i pronásledování komunistickým režimem, nabídla hluboce osobní reflexi antisemitismu napříč totalitními obdobími. Věra Tydlitátová, zakladatelka Ligy proti antisemitismu a signatářka Charty 77, popsala, jak se narativy nenávisti v české společnosti proměňovaly – od období normalizace až po dnešní veřejný diskurz. A Emma Günsberger, předsedkyně České unie židovské mládeže, přinesla pohled mladé generace, která se s antisionismem a antisemitismem setkává v nových formách, zejména na sociálních sítích, v univerzitním prostředí i v každodenním veřejném prostoru. ÚSTR brzy nabídne další pokračování cyklu *Žhavá minulost*, a to nejen v Praze, ale i v regionech.

Křest knihy Jen čtyři měsíce

V pražské galerii Ztichlá klika jsme 18. září 2025 slavnostně pokřtili novou knihu *Jen čtyři měsíce*. Autobiografickou novelu Pavla Fischla vydal Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s nakladatelstvím Argo. Je unikátním svědectvím fungování nacistické vražedné mašinerie i vězeňské každodennosti. Autor v knize popisuje martyrium v tzv. továrně na smrt – v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau –, kam byl deportován z Terezína.

Slavnostní prezentace knihy z autorovy pozůstalosti se zúčastnili všichni, kteří mají na jejím českém vydání největší zásluhu – Fischlův syn Michael Dagan, překladatelka a editorka Michaela Rozov a také malíř Zvi Tolkovsky, který text doprovodil svými „obrazy“. Křtu se dále zúčastnili ředitel Ladislav Kudrna a 1. náměstek ředitele Kamil Nedvědický z Ústavu pro studium totalitních režimů.

ABS na festivalu Braník sobě

Archiv bezpečnostních složek se i letos zapojil do festivalu Braník sobě a v jeho rámci otevřel své prostory veřejnosti. Zájem byl veliký, během čtyř hodin navštívila archiv téměř stovka zájemců, která využila příležitosti nahlédnout do originálních archiválií přibližujících fungování bezpečnostních složek v době komunistického režimu. Součástí programu byla malá výstava, která představila výběr dochovaných materiálů k sledování, výsledku a vykonstruovanému procesu s Dr. Miladou Horákovou, od jejíž popravy letos uplynulo 75 let. Návštěvníci měli také možnost vidět nejen originální vyšetřovací spis, ale i další dokumenty ilustrující souvislosti tohoto justičního zločinu.

„Velký zájem vzbudily i dvě komentované prohlídky depozitářů a restaurátorské dílny, kde pracovníci archivu přiblížili zákulisí své práce a význam uchovávaných materiálů pro poznání nedávné minulosti. Jsme rádi, že ohlasy návštěvníků byly velmi pozitivní, a děkujeme všem, kteří přišli. Těšíme se na shledanou při dalším ročníku!“ uvedla k akci Xenie Penížková z Archivu bezpečnostních složek.

Plzeňské oběti komunistického režimu

Další zastávkou při prezentaci čtyřsvazkové publikace *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu*, kterou vydal Ústav pro studium totalitních režimů s nakladatelstvím Academia, byla západočeská metropole Plzeň. Zde jsme ji prostřednictvím Petra Malloty, hlavního editora knihy, nejdříve představili místním médiím, v podvečer pak široké veřejnost. A samozřejmě to bylo s důrazem na plzeňské oběti.

Heliodor Píka, Josef Kučera, Ladislav Svoboda, Václav Ženíšek, Stanislav Broj, Čeněk Petelík. Jen několik jmen hrdinů spjatých se západočeskou metropolí, na které by dnešní ani příští generace Čechů neměly zapomenout. Nespokojili se s násilným převzetím moci komunisty, bojovali, ale také za to krutě zaplatili. ÚSTR se dlouhodobě snaží tyto (neznámé) hrdiny vrátit do celospolečenského povědomí.

V Plzni prezentaci navíc svou účastí podpořili také potomci jedné z popravených obětí – kpt. Václava Ženíška: synové Libor a Václav. A řeč k médiím nakonec nebyla pouze o „popravených“, ale i dalších výrazných projektech Ústavu pro studium totalitních režimů poslední doby – snižování důchodů komunistickým prominentům či exhumace pohřbených politických vězňů na Ďáblickém hřbitově.

Škola církevních a náboženských dějin

V prostorách Paláce Archa se počátkem září uskutečnil již pátý ročník *Letní školy církevních a náboženských dějin*, která se letos opět stala platformou pro otevřený dialog o roli náboženství v historii, společnosti i současné paměti. Ústav pro studium totalitních režimů byl nejen jedním z hlavních organizátorů, ale i aktivním účastníkem odborného programu. V průběhu tří dnů zaznělo 12 přednášek od 15 přednášejících z předních akademických a výzkumných institucí, tematicky sahajících od středověkých konceptů svatosti až po reflexi náboženství v časech totalitních režimů či v současné kinematografii. Součástí programu byla i exkurze do kostela sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně a filmově-výzkumný workshop. Letošní ročník LŠCND zhodnotil Michal Sklenář, historik a teolog z ÚSTR a odborný garant konference slovy:

„Letošní ročník považuji za zdařilý. Program oslovil více než tři desítky účastníků. V nabídce se objevily například otázky definice církevních a náboženských dějin, praktické návody k historické práci v církevních archivech, z 20. století pak třeba příspěvky o filmových obrazech anebo proměně televizního vysílání ve vztahu k religiozitě před rokem 1989 a po něm. Znovu se potvrdilo, že různorodá nabídka dokáže oslovit studenty a další zájemce.“

Radiožurnál ČRo / 1. 9.

Až o stotisícové odškodné můžou nově žádat lidé, které komunistický režim v Československu nutil k opuštění republiky nebo je šikanoval tzv. ochranným dohledem. Odškodnění dostanou například občané, na které se komunistická Státní bezpečnost zaměřila v rámci akce Asanace a donutila je k exilu. Náměstek ředitele ÚSTR Kamil Nedvědický v příspěvku uvedl, kolika lidí se nucené vystěhování anebo tzv. ochranný dohled týkal: „*Určitě to byly minimálně tisíce lidí, na které StB v rámci úkolů, které jí ukládal totalitní režim, vyvíjela velký psychický, ale i fyzický nátlak, aby opustili území ČSSR. A stejně tak se jednalo o tisíce lidí, kteří byli podrobeni ochrannému dohledu z politických důvodů.*“

HlídacíPes.org / 15. 9.

V létě 1941 se zdánlivě nevinný obchod s válečnými oděvními lístky proměnil v tragédii, která stála život pět mužů. Mezi popravenými byl i Břetislav Vystyd (43), obchodník se smíšeným zbožím a Leo Steiner (28) pražský hudebník a člen oblíbeného trampského souboru Zlatá hvězda. Článek Příběh ukradených oděvních lístků, zrady ze žárlivosti a šesti rozsudků smrti je založen na historických dokumentech a výzkumu ÚSTR a vychází z textu historiček Birgit Sack a Pavly Plaché a z údajů na webu popravenizavalky.cz. [více zde](#)

NášRegion.cz / 17. 9.

Nejvyšší správní soud potvrdil, že bývalý vedoucí tajemník brněnských komunistů Pavel Pilný bude i nadále pobírat snížený důchod. Zamítl jeho kasační stížnost. Na Pilného dopadla právní úprava, která snížila čelným představitelům komunistického režimu starobní důchody. Právní úprava podle NSS sleduje legitimní cíl a odráží nutnost vyrovnat se s dřívějším nedemokratickým režimem. Na seznam představitelů komunistického režimu jej zařadil Ústav pro studium totalitních režimů a Pilnému pak klesla penze o 600 Kč měsíčně. [více zde](#)

ČT24 / 19. 9.

V pátek 19. září otevřeli archiváři za asistence médií objevenou obálku s (údajným) poselstvím prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Hostem přímého přenosu ČT24 byl historik ÚSTR Michal Pehr, který k celé události řekl: *„Nepřekvapil mě obsah, spíše ten obrovský mediální zájem, který tato jedna obálka vyvolala. Je vidět, že Masaryk i jeho názory mají v naší společnosti stále pevnou pozici. Všichni stále jaksi podvědomě cítí, že bychom se měli v mnohém z Masarykových názorů inspirovat a poučit se.“* [více zde](#)

Echo24.cz / 24. 9.

Komunisté volají po konci Ústavu pro studium totalitních režimů. Vedení levicové koalice Stačilo! v čele s komunisty dalo před volbami jasně najevo, že pokud se dostanou do vlády, tak nechají zrušit ÚSTR. Reakce instituce na sebe nenechala dlouho čekat a prohlásila, že každý, kdo jí škodí, tak podporuje komunisty. Ředitel ÚSTR Ladislav Kudrna považuje útoky na ústav za důkaz, že se mu daří naplňovat své poslání. *„To, že nás chtějí soudruzi z hnutí Stačilo! zrušit, svědčí o tom, že svou práci děláme dobře. Občanům naší demokratické země mohu slíbit, že z nastaveného kurzu nikdy neustoupíme, a i nadále budeme v celé zrudné šíři odhalovat jak zločiny nacismu, tak zločiny komunismu,“* uvedl Kudrna. [více zde](#)

ČRo Plzeň / 26. 9.

Ústav pro studium totalitních režimů v Plzni představil čtyřsvazkovou publikaci Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu. Kniha mapuje osudy lidí, kteří se postavili totalitní moci a zaplatili za to životem. Mezi nimi jsou i plzeňské oběti, jejichž jména by měla zůstat trvale ve společenské paměti. Petr Mallota, hlavní editor knihy, sdělil Českému rozhlasu, že publikace obsahuje i unikátní dokumenty. Slavnostní prezentace přilákala nejen širokou veřejnost, ale i pozůstalé po jedné z obětí - kpt. Václavu Ženíškovi. ÚSTR tímto projektem jasně deklaruje snahu vracet oběti komunistického teroru zpět do celospolečenského povědomí a ukázat, že boj za svobodu nebyl nikdy samozřejmostí. [více zde](#)

Připravilo: Oddělení komunikace ÚSTR

Odpovědný redaktor: Martin Vacek

Grafika a zlom: Anna Vašíčková

Autoři fotografií: Karel Cudlín, Barbora Čaňová, Júlia Holaňová,
Jaroslav Ježek, Jindřich Mynařík, Michal Pavlík (Senát ČR),
Xenie Penížková, Jakub Šafránek a Martin Vacek

www.ustrcr.cz

Adresa: Ústav pro studium totalitních režimů
Palác Archa – Na Poříčí 1047/26, 110 00 Praha